

Relacions i discussions en el temps de pati entre infants de 3 a 6 anys de tres escoles catalanes

Els infants són persones que tenen menys coneixements i experiències que els adults, a causa d'un menor nombre de temps viscut i això fa que se'ls consideri poc vàlids per a crear, innovar i compartir els seus sabers. L'estudi que aquí es presenta vol ser una finestra oberta al món dels infants per demostrar com la seva cultura compta amb una sèrie de tradicions i costums que es transmeten per mitjà de l'aprenentatge i que sorgeixen amb la necessitat dels seus membres de formar part d'un col·lectiu amb el

qual compartir interessos, passions, dubtes i preocupacions, com qualsevol altre grup social.

L'objectiu d'aquesta investigació ha sigut aprofundir en el coneixement i comprensió de les manifestacions de la cultura dels infants durant el joc lliure entre els infants de tres parvularis, analitzar quines variacions sorgeixen i explorar possibles explicacions, en particular amb el fet de pertànyer a nivells socioeconòmics diferents. Les observacions es van realitzar en el parvulari del CEIP Can Salvi de Sant Andreu de

Direcció publicació:

Diana Marre, Nadja Monnet i
Beatriz San Román

Continguts d'aquest número:

Anna Serra

Imatges:

Tallers "Yo te veo, tú me ves"

Coordinació:

Victòria Badia

Documentació:

Sybille Cseri

Difusió:

Maria Galizia

Subscripció i contacte:

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

Afin

Grupo de Investigación

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de:

la Barca, centre públic d'un municipi de nivell socioeconòmic mitjà baix; en el parvulari concertat de l'Escola Sadako de Barcelona, amb infants de famílies de nivell mitjà alt, i en el CEIP Pau Vila del Papiol, centre públic amb alumnes procedents de famílies d'un nivell socioeconòmic intermedi respecte als altres dos; i han presentat punts en comú i diferències diverses en funció de la temàtica analitzada.

Les dades s'han recollit utilitzant la tècnica d'observació participant durant

el temps de joc lliure al pati. Durant les primeres setmanes demostrava als infants que es podien comportar davant meu com ho feien quan estaven amb altres companys, perquè els seus comentaris i/o actituds no serien jutjats, i que tampoc actuaria com una animadora de jocs. D'aquesta manera vaig poder obtenir dades raonablement fidedignes sobre les relacions que els infants estableixen entre ells sense la presència d'adults.

A causa del gran ventall de temes tractats, exposats en la meva tesi doctoral "Sorra Fina: la cultura dels infants de 3 a 6 anys en el temps de pati de tres escoles catalanes", en aquest text analitzaré únicament la temàtica que fa referència a discussions i conflictes entre infants.

Els jocs espontanis, és a dir, tots aquells que no tenen unes normes fixes, acostumaven a ser els preferits pels infants de parvulari. Durant la seva execució, era molt habitual que el desenvolupament del joc es veiés

contínuament interromput per la negociació constant dels seus companys a l'hora de decidir qualsevol tema que fes referència al joc que s'estava desenvolupant; com ara qui hi podia participar, en quin espai, qui el dirigia i quines idees s'accepten com a bones i quines no.

Els infants de menor edat –3 anys– o amb menys habilitats imaginatives, acostumaven a realitzar jocs més estàtics i repetitius. D'una banda, perquè preferien desenvolupar jocs que ja coneixien i, de l'altra, perquè no sorgissin situacions noves que podrien comportar discussions entre els seus integrants.

En canvi, els grups d'entre 5 i 6 anys, més acostumats a jugar conjuntament i/o amb bones dots de fantasia, realitzaven jocs molt canviants i amb converses constants sobre el desenvolupament d'aquests.

En el pati, els motius que podien originar una discussió eren diversos i més o menys freqüents en funció del

grup d'infants. Podien tenir el seu origen en el comportament inadequat d'un company, en l'accés al joc, en qui tenia la raó sobre una determinada qüestió, en la possessió d'un objecte o d'un rol, en qui portava la batuta del joc, o en un accident fortuït entre companys.

Oriol (P4, el curs d'alumnes entre 4 i 5 anys): Sortiu que sóc el jefe. El jefe és el que condueix, i jo condueixo. El (incomprensible) és el que no fa res. Només condueix el jefe i jo sóc el que condueixo.

Sergi (P4): Hi ha dos jefes.

Oriol: Sí, i tu ets el menos jefe. Perquè el jefe sap moltes coses i jo sé moltes coses.

Sergi: I jo també.

Oriol: Jo sóc el que sé més coses i tu ets el que sap més poques coses.

Sergi: I jo també.

Oriol: Ara vaig a seure al meu seient i vaig a dir a tots que era el capità. Teniu que pujar al coet! (diu cridant).

Sergi: No, perquè hem arribat a la lluna.

Oriol: El micro (mentre agafa un pal que fa servir de micròfon). Hem arribat a la lluna!

En les discussions que sorgien entre els infants s'observava quins eren alguns dels aspectes més importants per aconseguir el que es vol: tenir una bona capacitat oratòria per convèncer els companys, tenir bones idees a l'hora de desenvolupar jocs, grans habilitats físiques, gaudir d'un pes rellevant dins del grup o ser l'amic/ga d'un d'aquests.

Com es pot observar en l'escena que ve a continuació, gaudint d'una o varies d'aquestes qualitats l'infant tenia moltes més facilitats perquè la seva relació amb els companys fos fructífera, o viceversa.

He anat a on hi havia la Martina, el Jofre i el Pep de P5 (alumnes entre 5 i 6 anys), que s'acabaven de discutir amb el Sergi amb qui fins feia poc estaven jugant i que la Martina

l'estava seguint perquè tornés a jugar amb ells. Els hi he preguntat on havia anat el Sergi i m'han dit "el Sergi ha marxat perquè no podia manar".

Martina: Que et deixem manar! (li diu quan ell passa a prop nostre, però no diu res).

Jofre (s'hi apropa): Et deixem manar. Va mana'ns!

El Sergi s'enretira una mica sense dir res.

Jofre: El deixem manar i no vol. Vaya amic d'autobús.

Martina: *I vaya amic de guarderia.*
 Jofre: *Vaya amic. Que dic! Vaya mal amic.*

El to però que fan servir és sempre suau i al cap de poc aconseguen el que volen, que el Sergi torni ja que sembla que era ell qui tenia més idees.

En les tres escoles observades les disputes eren força habituals, però tan sols en una quarta part d'aquestes apareixia algun tipus d'agressió física o verbal. Val a dir però, que a diferència dels dos parvularis públics, a on vaig enregistrar 0,8 discussions al dia, en el de l'escola concertada, en vaig anotar 1,5 al dia. I, a més, en el 23% d'aquestes es vivien conflictes d'elevada intensitat, amb crits, llàgrimes, desconsol, desesperació i agressió, mentre en els altres dos aquesta proporció es reduïa al 6% i el 10,5%, respectivament.

Mentre dinàvem la Valentina i el Marc de P4 han començat a jugar. El Marc anava girant el cap de dreta a esquerra i ella amb la forquilla l'apuntava a la cara, al principi la Valentina ha protegit la punta de la forquilla amb l'altra mà, però a pesar que quan el Marc girava la cara cap a ella la forquilla li quedava molt a prop, no es tocaven. Però quan ja portaven una estona i la Valentina

ja no posava la mà a la forquilla, el Marc ha xocat amb aquesta i s'ha fet una mica de mal, però ni tan sols tenia marca i, igualment ha volgut dir-li a la monitora. Quan la Valentina ha vist que el Marc la cridava, ella ha començat a estirar al Marc de la bata per demanar-li perdó. Li ha dit molts cops, ja que la monitora parlava amb la mestra i no sentia que el Marc la cridava. El Marc, en canvi, sí que sentia la Valentina però feia com si res.

Al final, quan la monitora ha acabat, li ha preguntat al Marc què volia. Aquest li ha explicat i la Valentina li ha dit que li havia demanat perdó. La monitora ha dit que igualment això no es feia i que si encara no sabia fer servir la forquilla li hauria de treure com als nens petits. A la Valentina no li ha agradat el que li ha dit la monitora i, mentre li deia, li brillaven els ulls i després s'ha posat a plorar desconsoladament.

Per mitjà de les discussions observades en els tres parvularis vaig realitzar una classificació en funció de la forma en què es duia a terme la seva resolució: si era gràcies a la intervenció d'un company, si es solucionava amb riures, amb l'amenaça de deixar de jugar, deixant de jugar, amb l'amenaça d'explicar un mal comportament a les mestres, si se solucionava gràcies a la intervenció d'aquestes, si la disputa es dissolia, o si aquesta no arribava a solucionar-se.

En els tres centres, les formes de resolució emprades pels infants presentaven força similituds. Destacar la diferència en les disputes resoltes gràcies a la intervenció de les mestres, força més habituals en el parvulari concertat de l'Escola Sadako i en el de Can Salvi (una quarta part) respecte al Pau Vila (una de cada deu), amb la diferència de que en el de Can Salvi la intervenció era, majoritàriament, requerida pels infants i, a la Sadako, era igual de freqüent la intervenció

espontània de les monitores. Ressaltar també, la freqüència amb la qual alumnes de Can Salvi involucrats en una discussió optaven per deixar de jugar, de la mateixa manera que, en aquest parvulari, en cap ocasió vaig enregistrar alguna escena en la qual la disputa es resolgués amb riures, que sí vaig observar en els altres dos, com en aquesta escena al Pau Vila:

Han aparegut corrents tres nens de la mateixa classe de P5, s'han assegut al balancí de molles i contents cantaven: "El Marcos no vindrà de colònies! El Marcos no vindrà de colònies!". De seguida ha arribat el Marcos que s'ha assegut al seient que hi havia lliure al balancí. El Marcos és un nen de la seva classe que de seguida s'enfada i pega i quan ha sentit el que cantaven, ha dit que ell sí que hi aniria. Els altres han continuat cantant i això ha cridat l'atenció d'altres companys que s'ho miraven. El Marcos es començava a enfadar, i insistia que ell sí

que hi aniria. Llavors el Víctor, com volent evitar el conflicte ha començat a cridar: "El gronxador no vindrà! El gronxador no vindrà!". Tots s'han posat a riure i s'han posat a cantar: "El gronxador no vindrà! El gronxador no vindrà!"

Pel que fa al factor gènere en la implicació dels infants en els conflictes, en els tres parvularis, els nens acostumaven a recórrer a les agressions físiques, mentre les nenes feien més ús de les agressions verbals.

És interessant, també, contrastar fets que aparentment poden semblar poc rellevants com la forma en què els grups

d'amics jugaven conjuntament a fer sorra fina. Mentre en els parvularis públics els infants ajuntaven la sorra que cadascú havia fet al mig de la rotllana, amb la qual podien realitzar grans pastissos o omplir cubells fins dalt de tot, els alumnes de l'escola concertada, també asseguts formant una rotllana, cadascú realitzava la seva sorra fina i "omplia" el seu cubell amb poc més de dos dits de sorra, excepte aquells que havien treballat intensament.

Una característica com aquesta, juntament amb el major nombre de

discussions que sorgien diàriament, les proporcions destacables de discussions d'elevada intensitat entre amics íntims sorgides com a conseqüència d'un incident fortuït i/o resoltes per mitjà de la intervenció de les mestres, a més de les cinc escenes registrades en què un infant no en tenia prou amb les disculpes del company i arribava a mentir per a aconseguir que els mestres el castiguessin, podrien indicar una major dificultat dels infants del parvulari de l'escola concertada Sadako de tolerar la frustració, una menor capacitat de resoldre per si sols les desavinences amb els companys i una menor empatia vers als companys, que traslluirien una sobrevaloració del benestar personal. Aquests comportaments dels infants de l'Escola Sadako contrasten amb les observacions dels infants dels parvularis Can Salvi i Pau Vila que davant d'una situació de desacord, força menys freqüent que en el parvulari concertat, treballaven conjuntament pel benestar del grup.

Aquestes observacions posen de manifest com el comportament i les relacions dels infants s'adapten a les diverses realitats que viuen, tot fent de transmissors de coneixements i habilitats amb els seus iguals, en un món pensat i creat pels adults.

PER REFLEXIONAR

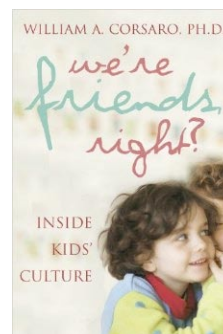
Al contrari del que molts adults pensem, els infants no són simples reproductors de la cultura adulta sinó que són capaços d'adaptar i transformar les conductes que se'ls imposen per poder fer realitat els seus desitjos i necessitats, amb l'ajuda dels seus iguals.

En els primers anys de vida, el joc simbòlic és el mitjà per a adaptar i fer manipulable un món gran i complex, que permet als infants comprendre el perquè de l'existència d'unes normes i tanmateix idear unes estratègies per fer-hi front.

Per tant, en cap cas s'ha d'infravalorar el joc com un temps únicament d'oci i s'ha de vetllar i treballar per tal que els infants no vegin minvat el temps dedicat a aquesta activitat amb altres que es poden considerar més formatives (extraescolars) o que generen menys enrenou (televisió, ordinador, tablets,...).

De vital importància és també que els infants tinguin marge suficient per relacionar-se amb iguals i superar per si sols situacions de desacord perquè, al resoldre-les, estan enfortint els seus llaços, a la vegada que desenvolupen noves estratègies per a solucionar futures divergències.

PER LLEGIR

Corsaro, W. (2001)
We're friends, right? Inside Kid's Culture
Washington: D.C. Joseph Henry Press

El sociòleg nord-americà William A. Corsaro demostra en aquest llibre la capacitat dels nens de 3 a 5 anys de crear una cultura pròpia per tal de fer front a les preocupacions i fer realitat els seus desitjos, per mitjà de la transcripció i l'anàlisi de converses entre infants.

Abad, J. y Ruiz, A. (2011)
El juego simbólico
Barcelona: Ed. Graó

Els autors d'aquest llibre pretenen animar als lectors a descobrir l'univers dels jocs simbòlics, el seu significat, els seus beneficis i les seves possibilitats en el món de la pedagogia, tot fent un repàs per diferents autors i estratègies per tal que es potenciï el seu ús en el treball amb infants.

Singer, D. y Singer, J. (1992)
The House of make-believe: children's play and the developing imagination
Harvard University Press

Aquest llibre parla de la importància de la imaginació i la fantasia en les persones, de com aquesta s'inicia en la infància i continua en l'edat adulta. La imaginació requereix d'un espai, d'un temps i d'una persona, com a mínim, que recolzi aquestes pensaments, i com el joc imaginatiu dona instruments per comprendre el món que l'envolta i elaborar les emocions, entre molts altres aspectes positius.

PER VEURE

Malgrat que en moltes pel·lícules surten infants com a protagonistes, són molt poques les que reflecteixen la vida entre infants des del seu punt de vista.

Guzzetti, A. (1980)
Scenes from Childhood
EUA. 78 min.

És un documental on es mostren reallats d'escenes quotidianes en què els protagonistes són un grup de nens i nenes de 3 a 5 anys. En aquestes filmacions es pot veure com es relacionen entre ells i com afronten diferents situacions sense la presència d'adults.

Simon, C. (1992)
Récréations
França. 95 min.

L'autora d'aquest documental va gravar durant mesos els infants al pati d'un parvulari francès, sense intervenir, amb la intenció d'exposar les interaccions entre iguals i com en aquestes surten a la llum sentiments i comportaments de tota mena.

Pozzi, J.P. y Barouquier, P. (2010)
Solo es el principio
França. 98 min.

Documental sobre les classes de filosofia per a nens de parvulari, que promouen la reflexió sobre la nostra capacitat ètica, social i humana i sobre la importància d'una bona educació des de la infància. Els infants que tenen entre tres i quatre anys exposen lliurement, amb les seves emocions i contradiccions, durant l'hora de filosofia, les seves idees sobre l'amor, la llibertat, la intel·ligència, la mort, etc.

Plisson, P. (2013)
Sur le chemin de l'école
França. 77 min.

Sur le chemin de l'école és un documental que ens mostra com quatre nens d'entre 11 i 13 anys, procedents de Kenya, Marroc, la Índia i Patagònia, emprenen diàriament un llarg camí per anar a l'escola i les peripècies que han de viure per poder tenir accés a l'educació formal.

L'AUTORA DELS TEXTOS

Anna Serra

Va néixer el 1981 a El Papiol (Barcelona) i es va doctorar en Antropologia Social i Cultural a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 2012. Interessada, des de molt aviat, en els infants i les seves relacions entre iguals, va realitzar la tesi doctoral comparant el comportament d'alumnes d'educació infantil de tres parvularis de l'àrea metropolitana de Barcelona, amb l'objectiu d'observar si hi havia diferències destacables entre uns i altres i si aquestes es podrien atribuir o no a la pertinença d'un determinat nivell socioeconòmic.

DE LES IMATGES...

"Yo te veo, tú me ves: construyendo la imagen de nosotros"

Les imatges que acompanyen el text principal d'aquesta publicació són una sèrie d'autoretrats que van realitzar els participants dels tallers de creació visual per nens i nenes immigrants, que es van dur a terme durant els anys 2009 i 2010, en el context d'Aules d'Accollida en una escola pública, l'Escola Mediterrània, a Barcelona i es va realitzar gràcies al recolzament financer de l'ICUB (Institut de Cultura de Barcelona). Es va treballar amb plàstica, dansa, moviment i fotografia i vídeo, proporcionant mitjans expressius amb els quals propiciar la comunicació, més enllà de les paraules, la creació de vincles i el desenvolupament creatiu en els nens. Els participants tenien entre 8 i 10 anys i procedien d'Índia, Pakistan, Marroc, Perú, Veneçuela i Brasil. El projecte el van dur a terme Magdalena Duran, Francesca Llopis i Diana Machado.

Magdalena Duran és artista visual, Llicenciada en Belles Arts, Màster en Art teràpia per la UB, Psicoterapeuta Gestàltica i Docent de Art a l'ESDA Llotja. És també part de l'equip docent en el Màster de Teràpies Artístiques i Creatives, de l'ISEP; del Màster de Mediació Artística (UB) i en el Diplomado de Arteterapia y Mediación Artística del CAE de Puebla, Mèxic. És col·laboradora en el Programa SAT de la Fundació Claudio Naranjo.

Francesca Llopis és artista visual i vídeo artista. Ha realitzat nombroses exposicions individuals i col·lectives des de la dècada dels 80. Ha estat becada per l'Academia d'Espanya a Roma, el Ministeri de Cultura de Espanya, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, l'Institut Ramon Llull i els Ateliers de l'École de Nîmes. Ve rebre el 2002 el Premi a la Trajectòria Artística de l'Institut Català de la Dona, de la Generalitat de Catalunya. Ha participat en festivals de vídeo com el Loop de Barcelona, el VAD de Girona i Flux, a Caixa Fòrum. Ha estat presidenta de la Unión de Asociaciones de Artistas Visuales de España.

Diana Machado és Terapeuta Gestàltica, Màster en DMT (Dansa Moviment Teràpia), en Moviment Autèntic, i està formada en Psicoteràpia Integrativa pel Programa SAT. Ha estat ballarina i coreògrafa, i com a docent ha col·laborat amb la Escuela de Danza Contemporánea Margarita Balli, de Buenos Aires (Argentina) i amb l'Institut del Teatre de Barcelona. Col·labora com a formadora en Teràpia Gestalt amb l'Institut Integratiu de Barcelona. En la seva etapa de ballarina i coreògrafa, va realitzar i dirigir nombrosos espectacles a Argentina i va col·laborar amb el Taller de Dansa contemporània del teatre San Martín de Buenos Aires.

NOTÍCIES AFIN

Experts internacionals es reuneixen a La Haia per debatre sobre l'adopció internacional i la gestació subrogada

El mes d'agost passat, va tenir lloc a l'Institut Internacional d'Estudis Socials de La Haia el *Fòrum d'Adopció Internacional i Subrogació Global*. L'esdeveniment, que va reunir experts de diferents països, tenia com a objectiu analitzar les pràctiques i problemàtiques lligades a aquests dos fenòmens per tal d'informar les decisions de les autoritats centrals signants del Conveni de La Haia sobre Adopció Internacional i de la Comissió Especial de la Conferència de La Haia que es reunirà el proper any. En aquesta reunió, a més d'analitzar el panorama del sistema d'adopció internacional i la possible introducció de millores, es debatrà sobre la conveniència d'elaborar un tractat per regular la gestació subrogada.

Diana Marre i Beatriz San Román, ambdues membres de l'equip d'AFIN, van ser invitades a participar de la trobada,

que va estar organitzada a l'entorn de cinc àrees temàtiques: "La implementació del Conveni de La Haia sobre adopció internacional i l'interès superior de la infància", "Adopció internacional, països d'origen i famílies biològiques", "Les agències d'adopció internacional i el Conveni de La Haia", "Força, frau i coacció" i "Pràctiques de gestació subrogada global".

En el moment de publicar aquestes línies, s'estan ultimant els documents que recullen les conclusions de les tres intenses jornades de treball.

Més informació:

[International Forum on Intercountry Adoption & Global Surrogacy](#)

DE ADOPCIONES, ACOGIMIENTOS Y NACIMIENTOS: 'DIVERSIDADES' Y 'NORMALIDADES'

Fotografía: Miguel Gaggiotti

ZARAGOZA, 23, 24 y 25 de octubre de 2014

Colegio Mayor Universitario Virgen del Carmen
c/ Albareda, 23. 50004 Zaragoza

Afin
Grupo de Investigación

Con la colaboración de:

JORNADA I - J 23 de octubre

9:30-10:00: Acreditaciones

10:00-10:30: Apertura

10:30-11:30: Primera Sesión

LA MEDICALIZACIÓN DE LAS DIFERENCIAS EN LA INFANCIA

RAYNA RAPP. Doctora en Antropología, especialista en *Learning Disabilities & Politics of Reproduction*. New York University.

Presenta:

DIANA MARRE. Doctora en Antropología Social. Directora del Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

11:30-13:00: Segunda Sesión

ADOPCIONES, ACOGIMIENTOS Y NACIMIENTOS

BRUNA ÁLVAREZ. Historiadora y Antropóloga. Investigadora predoctoral del Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

DIANA MARRE. Doctora en Antropología Social. Directora del Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

MARÍA JOSÉ RODRÍGUEZ. Doctora en Sociología. Universidad de Alicante/ Grupo AFIN.

Modera:

CARMEN LÓPEZ MATHEU. Doctora en Antropología Social. Universidad de Barcelona/ Grupo AFIN.

13:00-14:30: Pausa Comida

14:30-15:30: Tercera Sesión

COMUNICACIONES

15:30-16:30: Cuarta Sesión

TENDENCIAS GLOBALES EN ADOPCIÓN INTERNACIONAL Y GESTACIÓN SUBROGADA

PETER SELMAN. Doctor en Demografía. Newcastle University (Reino Unido)/ Grupo AFIN.

Presenta:

MARÍA JOSÉ RODRÍGUEZ. Doctora en Sociología. Universidad de Alicante/ Grupo AFIN.

16:30-17:00: Pausa Café

17:00- 18:30: Quinta Sesión

FAMILIAS, ASOCIACIONES Y MOVIMIENTOS SOCIALES

MERCEDES NAVARRO. Doctora en Medicina y madre adoptiva. Presidenta de AFADA y miembro de CORA.

CARMEN LÓPEZ MATHEU. Doctora en Antropología Social. Universidad de Barcelona/ Grupo AFIN.

MARIBEL JOCILES. Doctora en Sociología. Universidad Complutense de Madrid.

Modera:

LOLA CAMPOS. Periodista y madre adoptiva.

18:30-19:30: Sexta Sesión

DEL LADO DE NIÑOS Y NIÑAS: ADOPCIÓN NACIONAL EN EL REINO UNIDO

JOHN SIMMONDS. Director de Políticas, Investigación y Desarrollo de la British Association for Adoption and Fostering (Reino Unido).

Presenta:

TOMASA BÁÑEZ. Doctora en Antropología Social. Universitat de Barcelona/ Grupo AFIN.

19:30-20:30:

CINE FORUM

Presenta:

BRUNA ÁLVAREZ. Historiadora y Antropóloga. Investigadora predoctoral del Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

Precio inscripción: 150 euros

La inscripción incluye los cafés y el servicio de traducción simultánea.

[DESCARGAR BOLETÍN DE INSCRIPCIÓN](#)

Más información: gr.afin@uab.cat

JORNADA II - V24 de octubre

9:00-11:00: Octava Sesión

CUIDADOS, FAMILIAS, PARENTESCO Y POLÍTICAS PÚBLICAS

DOLORS COMAS D'ARGEMIR. Catedrática de Antropología Social de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona)/ Grupo AFIN.

ANNE CADORET. Doctora en Antropología. Investigadora retirada del CNRS-Cerlis (París, Francia)/ Grupo AFIN.

ROSSANA DI SILVIO. Psicóloga, psicoterapeuta y antropóloga. ASL Milano 1/ Universidad de Milano-Bicocca.

TOMASA BÁÑEZ. Doctora en Antropología Social. Universitat de Barcelona/ Grupo AFIN.

Modera:

JOSÉ ÁNGEL GIMÉNEZ ALVIRA. Psicólogo y padre adoptivo.

11:00 -12:00: Novena Sesión

INFANCIA, FAMILIA Y POLÍTICAS PÚBLICAS EN ESPAÑA

SALOMÉ ADROHER. Doctora en Derecho y Directora General de Servicios para la Familia y la Infancia (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad).

Presenta:

BEATRIZ SAN ROMÁN. Doctora en Psicología. Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

12:00-13:00: Décima Sesión

APERTURA Y CONTACTO EN LA POSTADOPCIÓN: EL PUNTO DE VISTA DE NIÑOS, PADRES ADOPTIVOS Y FAMILIARES BIOLÓGICOS

BETH NEIL. Directora de Investigación del *Centre for Research on Children and Families* de la Universidad del East Anglia (Reino Unido).

Presenta:

ASSUMPTA RIGOL. Doctora en Antropología Social. Universitat de Barcelona/ Grupo AFIN.

13:00-14:30: Pausa Comida

14:30-15:30: Undécima Sesión

COMUNICACIONES

15:30-16:30: Duodécima Sesión

ADOLESCENCIA Y ADOLESCENTES

JAUME FUNES. Psicólogo, educador y periodista.

Presenta:

ELENA BERMEJO. Psicóloga, madre adoptiva y vicepresidenta de AFADA.

16:30-17:00: Pausa Café

17:00-18:30: Decimotercera Sesión

CÓMO (NO) HABLAR SOBRE...

BEATRIZ SAN ROMÁN. Doctora en Psicología. Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

SUSAN FREKKO. Doctora en Antropología. Goucher College (Estados Unidos)/ Grupo AFIN.

ANA MARÍA RIVAS. Doctora en Sociología. Universidad Complutense de Madrid.

NEUS ABRINES. Doctora en Psicología. Department of Health Services, Research and Policy. London School of Hygiene and Tropical Medicine. Grupo AFIN.

Modera:

MARIBEL OLIVER. Educadora social. Equipo de Adopción del Instituto Aragonés de Servicios Sociales.

18:30-19:30: Decimocuarta Sesión

APRENDIENDO EN LA ESCUELA

MONICA DALEN. Doctora en Filosofía. Universidad de Oslo (Noruega).

Presenta:

OLGA LÁZARO. Psicopedagoga, profesora de Educación Infantil, madre adoptiva y vicepresidenta de AFADA.

19:30-20:30: Decimoquinta Sesión

CINE-DEBATE

Presenta:

SUSAN FREKKO. Doctora en Antropología. Goucher College (Estados Unidos). Investigadora visitante del Grupo AFIN/ Universitat Autònoma de Barcelona.

JORNADA III - S25 de octubre

09:30-10:30: Decimosexta Sesión

GESTIONAR LAS DIFICULTADES DERIVADAS DEL FASD

DIANE BLACK. Madre de tres niños con TEAF y presidenta de la Asociación Europea de FASD.

Presenta:

NATÀLIA BARCONS. Doctora en Psicología Clínica y coordinadora del Centro AFIN.

10:30-12:30: Decimoséptima Sesión

¿SÍNTOMAS, “TRASTORNOS”, (DIS)FUNCIONES, DISRUPCIONES O DIVERSIDADES?

NATÀLIA BARCONS. Doctora en Psicología Clínica y coordinadora del Centro AFIN.

ASSUMPTA RIGOL. Doctora en Antropología Social. Universitat de Barcelona/ Grupo AFIN.

YANGPING LIAO. Economista, antropóloga e investigadora predoctoral del Grupo AFIN, Universitat Autònoma de Barcelona.

INMACULADA GONZÁLEZ VIEJO y **VICTORIA PUEYO.** Doctoras en Medicina. Sección de Oftalmología Pediátrica del Hospital Universitario Miguel Servet.

Modera:

MANUEL DE SANTIAGO. Educador social. Equipo de Adopción del Instituto Aragonés de Servicios Sociales.

12:30-13:00: Decimoctava Sesión

PRESENTACIÓN DE LA GUÍA: *Hablar de adopción también cuando es difícil.* Arfacyl/ CORA/ Grupo AFIN.

13:00-14:00: Decimonovena Sesión

“NUEVAS” PATERNIDADES

XAVIER ROIGÉ. Doctor en Antropología. Universitat de Barcelona.

Presenta:

PAOLA GALBANY. Doctora en Enfermería. Universitat Autònoma de Barcelona/ Grupo AFIN

14:00-14:30

CLAUSURA DEL CONGRESO

DOLORS COMAS D'ARGEMIR. Catedrática de Antropología Social. Univ. Rovira i Virgili/ Grupo AFIN.